

R

Eesti Rahva Muuseum

RAHVATEADUSLIKUD KÜSIMUSKAVAD

II

EHITUSED.

E. R. Muuseumi väljaanne nr. 22.

Selle küsimuskava otstarbeks on juhatust anda muistsete eesti ehituste täpseks kirjeldamiseks. Peale kirjelduste vajab teaduslik uurimine tehnilisi joonistusi tüübilistest vanamoodi ehitustest. Kuna aga tehniline joonistamine nõuab erilist asjatundmist ja oskust, ei siin ole juhtnõore selleks antud. Ometi oleks soovitav, et käesoleva küsimuskava järele töötajad, parema arusaamise võimaldamiseks, oma kirjeldustele juurde lisaksid viskeid ja pildistusi, nii palju kui neid tarbe näikse nõudvat.

Tähtis on, et kõik ehituste ja nende osade nimetused kirjutatakse üles kohalikus murdes.

Kirjeldused saadetagu aadressiga Eesti Rahva Muuseum, Tartu.

Üldised küsimused.

1. Missugune oli üldisem talutüüp sealpool vana-aial ajal? Kui palju ruume oli harilikult eluhoones? Missugune oli ruumide paigutus (tehe põhiplaan!)?
2. Kuidas läks endine ehitusviis lahku praegusest?
3. Kas mõisnik määras ehitusviisi? Kas renti ehituste pealt võeti? Kas ehitamiseks peeti talguid? Kas mingit muud ühistegevust või abiandmist küla või valla talude vahel oli ehitamise korral?
4. Kuidas nimetatakse kohalikus murdes talu eri hooned ja hoonete ruume?
5. Missugust kohta ennevanasti üldse otsiti talu rajamisel?
6. Kas vanarahval oli midagi tempusid või nõiakombeid talukoha otsimiseks?
7. Kas pandi joogivee saamist tähele talu rajamisel?
8. Kas pandi tuule eest kaitstud koha peale rõhku?
9. Kas pandi ilmakaari tähele?
10. Kas pandi looduse ilu tähele?
11. Millal raiuti ehituspuud?
12. Millal veeti kohale?
13. Millal oli harilik ehitamise aeg?
14. Mis ebausku liitus talu ehitamisesse. (Missuguseid palke näit ei saanud seinu sisse panna, kui taheti tulekahju eest hoida?)

Rehetuba.

15. Kas selles kihelkonnas (vallas või külas) veel (tarvitusel või mitte tarvitusel) on säilinud endiseid eluhooneid, kus oleks ainult rehetuba ja rehealune, aga kambreid mitte? Kas sarnaseid mäletatakse?

16. Kas rehetoaal on midagi muud nime kohalikus murdes (tare jne.)?

17. Kas selles kihelkonnas (vallas või külas) veel üldiselt tarvitatakse taret (ilma korstnata rehetuba) eluhooneks? Kas ainult talvel või ka suvel?

18. Millal hakati rehetoaale vundamenti tegema?

19. Kas vundament ehitati enne seinte ehitamist või laoti seinu alla pärast?

20. Kas loobitakse talveks mullast pink väljapoole seinu vastu? Mil otstarbel?

21. Kuidas (veel) hoolitsetakse, et külmal talvel sisse ei tungiks?

22. Mikspärast rehetoa seinu ei ehitata kivist?

23. Kuidas kutsutakse seinapalgi alumise külje kumerust?

24. Missugune on vanem nurk? Missuguseid nurke ja nende nimetusi tuntakse (hammas-, kalasaba-, koe-rakaela-, rist-, soe-, soome-, tapi-, venenurk jne.)?

25. Kas tuleb ette seinapragude saviga katmist?

26. Kas tuleb ette rehetoa seinu krohvimist? Kuidas krohv seisab kohal?

27. „Soojanurgad“?

28. Mis tähendab liigsein? Kas liigseinad on olnud ja kas on veel üldiselt tarvitusel? Kas liigsein esineb ainult rehetoa teisel, või mõlemil küljel? Mis tähendab liigtuba? Mis on raagjas (raages)? Milleks seda tarvitatakse?

29. Kas tuleb ette seinte katmist väljastpoolt ole- või rookubudega? Kas ainult suvel või talvel või läbi aasta? Kas rehetoa, kambrite või mõlemate seintel?

30. Rehetoa talade ja orte (lösnade, kõrendate jne.) nimetused (nimetustele muidugi üleskirjutada tarviliised seletused)? Mis on viluslaud?

31. Kuidas sünnib savipõranda ehitamine? Missuguseid tööriistu selleks tarvitatakse (ennem tarvitati)? Kas savipõrandaid tuleb palju ette?

32. Kas tuleb ette kivipõrandaid ?
33. Missugune oli vanemal ajal seal pool üldisem ahjutüüp ?
34. Ahju eri osade nimetused kohalises murdes (kolle, lee, tuhkhaid, kivirind, patsas, lõugas, paas, turvapost jne.) ? Ära seletada !
35. Kerise puhastamine: millal, kuidas ja miks-pärast ?
36. Mis otstarve oli lõukal ?
37. Kas magatakse (magati) ahju peal ? Milleks veel ahjupealist (virust) tarvitati ?
38. Kuidas juhiti suitsutares elades suits välja ? Kas tehti midagi tõmbe sünnitamiseks ? Kas suits küt-mise aeg vaevas inimesi ? Kuidas pärast kütmist lasti vingi välja ?
39. Kas mäletatakse, millal selles kihelkonnas või külas hakati üldiselt korstnaga ahjusid ehitama ?
40. Kas magatakse (magati) rehetoa parsil ? Kes seal magab ? Kus magasid peremees, perenaine, lapsed, palgalised ?
41. Kas on selles kihelkonnas rehetubadel veel pa-jaaknaid ? Kas sarnasel aknal on muud nime ? Selle luugi nimi ?
42. Missugusesse seinä päris aken esiti ilmus ? Mis-sugusesse viimaks ?
43. Millal tekkis sealpool päris aken ? Missugune ta alguses oli ?
44. Kas mäletatakse aknata rehetuba ? Kas sarna-seid veel on ?
45. Kas aknaauk, maja ehitades, tehakse täies suu-ruses valmis, või kas lõigatakse alles pärast, valmi seinä sisse ?
46. Kas tuli (tuleb) ette uksi, mil väljaspool, poo-lest saadik, oli laudvõre (pooluks) ees ? Kuidas sarnast kutsuti (võreuks, sanguks, altuks jne.) ?

47. Kas tuli (tuleb) ette kõrvale lükatavaid uksi ? Kuidas nemad liikusid ? Kuidas sarnast ust kutsuti ?
48. Kas tuli (tuleb) ette seinä külge kinni ehitatud magadislava ? Kuidas seda kutsuti ? Missugune ta oli ?
49. Kas väikseid kariloomi talvel veel peetakse elutoas (rehetoas) ? Mis kariloomi ? Kas on varem peetud ?

Rehealune.

50. Mis otstarbet (peale viljapekstmise ja pahmamise) täidab rehealune talviti ja suviti ?
51. Kas veel üldiselt tarvitatakse rehealust laudaks ? Kas tõprakarja või ka hobuste või muude lojuste jaoks ? Missuguste loomadele esiti ehitati laut eraldi ?
52. Kas kelder kunagi asus rehe all ? Missugune ta oli ?
53. Kus peetakse sead, kus lambad ? Missugune on lambasulg (seasulg) ?

Kambriid jne.

54. Mis otstarve oli kambritel esialgu, kui nad tek-kisid ? Kuidas oli lugu soojusega ?
55. Mis otstarve on muil elamuga ühenduses ole-vail ruumel (kõlgus, kuntrikud, haganik jne.) ?

Elamukatus.

56. Kuidas kutsutakse eritüüpi katuseid ?
57. Katuse eri osade ja katmisega ühenduses ole-vate asjade nimetused kohalikus murdes (kelp, viil, kül-jekatus, otskatus, sarikad, ungad, noompuud, koogud, pennipuu, sõldus, unkaauk, karuperse, roovlatid, kor-raladid, korraroikad, pantlatid, malad, titsid, varesjalad, räästavihud, rookahlud, vitsad, väädid, tegulabidas, kärp-labidas, räästalaud jne.) ? Kõik nimetused seletada !

58. Missugused, katused ennem olid selles kihelkonnas palju üldisemad kui teised?

59. Kuidas sünnib katuse õlega või rooga katmine? Üksikasjaliselt kirjeldada!

60. Kas tuntakse ehitusi, kus katus (rehetoa, rehealuse) lasub postide peal? (Sarnasest ehitusest muuseumile teatada, kui veel olemas).

Aidad.

61. Kuidas kutsutakse aida räästaalust ja treppi?

62. Kui mitu aita keskmises talus harilikult läheb vaja? Milleks?

63. Kas tuleb ette kahekordseid aitasid? Kas on varem olnud? Kuidas nad nägid välja? Kuidas sarnast aita kutsuti (päälikuga, reduga, tõraga ait jne.)?

64. Kuidas takistati hiiri aita pääsemast?

65. Kas aita praegu magamiseks tarvitatakse? Kas ennem tarvitati? Kes magavad (-sid) aidas? Millal aidas magati (suviti, sügiseti, talvel)?

Suvekööök.

66. Nimetus kohalikus murdes (suvekööök, õuekööök, pinu, pinukoda, paargu jne.)?

67. Kas püstkoja taolisi suvekööke veel tuleb ette? Millal viimased hävinesid?

68. Kas tuleb ette kivist suvekööke, mille katus vähehaaval kitseneb korstnaks?

69. Kas tarvitatakse suveköögi asemel lahtist tuleaset hoovi peal?

70. Milleks tarvitatakse suvekööki?

Saun.

71. Kas sealpool igal talul on eraldi saun oma päralt? Kui ei ole, kus viheldakse?

72. Kas ka rehetoa viheldakse? Kuidas see sünnib (ahjupeal, partel)? Mis tähendab vihtelaud?

73. Kui sagedaste viheldakse talvel, suvel, sügisel?

Kelder.

74. Mis ajast tekkisid keldrid?

75. Kas tuli ette, et vilja hoiti maaaugus? Kuidas sarnane auk väljanägi? Millega see vooderdati?

Veski.

76. Missuguseid veskeid ja veskete nimetusi on tunda?

77. Kas tarvitatakse tuuleveskeid? Tuuleveski eri osade nimetused seletustega?

78. Vesiveski eri osade nimetused?

79. Kas käsikivi veel tarvitatakse? Kus käsikivi muistsel ajal hoiti? Kes jahvatasid? Käsikivi eri osade nimetused seletustega?

Kaev.

80. Kas tuleb ette vinnaga kaevusid? Kas neid ikka on olnud?

81. Kus kohal hoiti rehetoa ennevanasti söögilaud? Missugune oli vanaaja söögilaud? Missugune oli pulmalaud?

82. Missugune oli muiste rehetoa sisseseade (pingid, toolid, kapid, riulid, voodid, anumad, majapidamis- ja tööriistad)?

83. Kas pandi rõhku puhtuse peale rehetoa?

84. Kui mitu korda aastas pandi rehetoa suurpuhastus toime? Mis siis tehti? Kuidas harilikult puhastati? Kas ja millal raputati valget liiva rehetoa põrandale? Kas seda kommet veel peetakse?

85. Kuidas rehetuba muiste pulmadeks või muudeks pidudeks ehiti (roheliste okstega; peergudega; laotades valgeid palakaid seintele jne.)?

86. Missuguseid ajutisi majasid heinalised teevad endile tuule ja vihma varjuks?

87. Missugused on (olid) kalameeste majad noodapüügi ajal?

J. M.

J. Mällo trükk, Tartus.